

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Максимович Роман Олегович

« ____ » _____ 2023р

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ

«БАКАЛАВР»

спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Тема: ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ЯК
ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРАВІ**

Виконавець: Діденко Анастасія Сергіївна

Науковий керівник: д.ю.н., доцент, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Нуруллаєв Ількін Садагат огли

Нормоконтролер: викладач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Головатенко Марина Юріївна

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ	6
1.1. Характеристика права на справедливий судовий розгляд за міжнародним гуманітарним правом - гарантійний аспект	6
1.2. Римський Статут як письмове джерело права на справедливий судовий розгляд	14
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ	24
2.1. Розгляд матеріальної складової правопорушення	24
2.2. Розгляд елементів складу кримінального правопорушення крізь призму ст. 30 Римського статуту МКС	29
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА ІНШИХ ІНСТИТУЦІЙ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД	35
3.1. Аналіз практики міжнародних кримінальних судів та інших інституцій	35
3.2. Аналіз внутрішньодержавної практики щодо порушення права на справедливий судовий розгляд із урахування воєнного стану	42
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Порухення права на справедливий суд може бути визнано воєнним злочиним у міжнародному кримінальному праві. Це означає, що будь-яка особа, яка свідомо порушує право на справедливий суд під час війни або збройного конфлікту, може бути притягнута до відповідальності за воєнний злочин перед міжнародними трибуналами.

Право на справедливий суд гарантується міжнародним правом та законами війни, а також відображається в загальних принципах справедливості та правової держави. Це право означає, що кожна особа має право на справедливий та незалежний суд, який буде розглядати її справу відповідно до закону та процедур, які встановлені законом.

У разі воєнного конфлікту, держави та інші сторони повинні дотримуватися прав людини та міжнародного гуманітарного права. Якщо порушується право на справедливий суд, то це може призвести до безкарності за вчинені злочини та порушення прав людини. Це важливо з точки зору підтримання правопорядку та запобігання переворотам та розпаду державності.

Україна повинна дотримуватися міжнародних стандартів у галузі захисту прав людини та забезпечення справедливого судового розгляду. Це не тільки важливо для забезпечення прав людини та розвитку демократії в країні, але й для підвищення довіри до судової системи та зміцнення правової держави в Україні.

Отже, аналіз внутрішньодержавної практики України щодо порушення права на справедливий судовий розгляд із урахуванням війни в країні показав, що наявні проблеми та виклики потребують негайного вирішення.

Для досягнення цього необхідно забезпечити незалежність та ефективність судової системи, підвищити рівень професійної компетентності

суддів та інших учасників судового процесу, зменшити корупцію та вплив на рішення суду.

Також потрібно забезпечити механізм контролю за діяльністю правоохоронних органів у зоні конфлікту, залучати міжнародних експертів та забезпечувати моральну та матеріальну підтримку для жертв війни та порушень прав людини.

Забезпечення дотримання міжнародних стандартів у галузі захисту прав людини та забезпечення справедливого судового розгляду є ключовим елементом зміцнення правової держави в Україні. Це дозволить підвищити довіру до судової системи та забезпечити захист прав та свобод громадян, що є важливим фактором для стабільного розвитку країни.

У роботі проводиться аналіз міжнародних договорів та резолюцій, що визнають право на справедливий суд в якості невід'ємної частини прав людини, а також вивчаються конкретні випадки порушення цього права в рамках військових конфліктів. Дослідження включає аналіз міжнародних кримінальних трибуналів та їх практики щодо розгляду справ, пов'язаних з порушенням права на справедливий суд, зокрема в контексті військових конфліктів.

Також робота зосереджується на вивченні правового статусу порушень права на справедливий суд під час військових конфліктів в рамках міжнародного кримінального права, а саме на дослідженні кримінальної відповідальності за такі порушення та можливих механізмах їх переслідування.

Отже, ця дипломна робота ставить перед собою завдання визначити, які міжнародні норми та стандарти регулюють право на справедливий суд під час військових конфліктів, виявити основні випадки порушення цього права, дослідити юридичний статус таких порушень в рамках міжнародного кримінального права та можливі механізми їх переслідування.

Метою роботи є дослідження встановлення та застосування норм міжнародного права щодо відповідальності за воєнний злочин у формі порушення права на справедливий судовий розгляд.

Об'єктом роботи є міжнародно-правові відносини, що регулюють права людини, а саме право на справедливий суд у міжнародному кримінальному праві.

Предметом дослідження є міжнародно-правові відносини у сфері прав людини і права на справедливий суд у міжнародному кримінальному праві.

Аналіз та систематизація як основа аналітичного методу дослідження був використаний задля відібраного матеріалу, Статуту, Конвенцій, звітів та документів, судових рішень з приводу позбавлення права на справедливий судовий процес військовополонених та цивільних осіб. Особливого значення у дослідженні набули спеціально-наукові методи, зокрема: метод тлумачення юридичних норм, використаний для дослідження змісту Женевських Конвенцій 1949 р., Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду і змісту рішень міжнародних кримінальних судів та військових трибуналів і метод узагальнення судової практики.

Структура та обсяг дипломної роботи. Структура дипломної роботи зумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Дипломна робота складається із , вступу, трьох розділів, якими охоплюються шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел (51 найменування). Загальний обсяг дипломної роботи 55 сторінок у тому числі список використаних джерел 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

1.1. Характеристика права на справедливий судовий розгляд за міжнародним гуманітарним правом - гарантійний аспект

Характеристика права на справедливий судовий розгляд за міжнародним гуманітарним правом - гарантійний аспект

Право на справедливий судовий розгляд є одним з фундаментальних принципів прав людини та гуманітарного права. Воно гарантує право кожної людини на вільний доступ до суду, можливість висловити свої позиції та доводи у відношенні до будь-якої звинувачення. У цьому контексті, міжнародне гуманітарне право відіграє важливу роль у забезпеченні права на справедливий судовий розгляд [1, с. 49].

Право на справедливий судовий розгляд - це право людини на судовий захист, яке забезпечує право кожної людини на вільний доступ до суду, можливість висловити свої позиції та доводи у відношенні до будь-якої звинувачення. Відповідно до статті 10 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, кожна людина має право на справедливий та публічний судовий розгляд своїх справ з дотриманням всіх процесуальних гарантій, які забезпечують повне та ефективне реалізування цього права.

Гарантії права на справедливий судовий розгляд за міжнародним гуманітарним правом

Право на справедливий судовий розгляд є одним з основних принципів міжнародного гуманітарного права. Воно гарантує, що в разі порушення міжнародного гуманітарного права, особа, яка була порушена, має право на справедливий судовий розгляд своєї справи та відшкодування збитків, які їй

Міжнародне гуманітарне право передбачає низку гарантій, що забезпечують право на справедливий судовий розгляд. Зокрема, до таких гарантій належать [3, с. 45]:

1. Забезпечення доступу до суду: міжнародне гуманітарне право гарантує, що кожна особа, яка була порушена, має право на доступ до суду без будь-яких перешкод, обмежень або дискримінації.
2. Забезпечення незалежного та безстороннього суду: суд, що розглядає справу, має бути незалежним та безстороннім. Це означає, що він не повинен бути підпорядкований будь-яким політичним, економічним чи іншим впливам, які можуть впливати на його рішення.
3. Забезпечення повного процесуального гарантій: міжнародне гуманітарне право гарантує, що кожна особа, яка була порушена, має право на всі процесуальні гарантії, необхідні для повного і ефективного реалізування її права на справедливий судовий розгляд.
4. Забезпечення права на апеляцію: міжнародне гуманітарне право гарантує право кожної особи на апеляцію в разі невинуватого або несправедливого рішення суду.
5. Забезпечення права на компенсацію: міжнародне гуманітарне право гарантує право кожної особи на компенсацію за будь-які збитки, заподіяні порушенням її прав на справедливий судовий розгляд.

Практична реалізація права на справедливий судовий розгляд за міжнародним гуманітарним правом

Право на справедливий судовий розгляд за міжнародним гуманітарним правом має практичну значимість в ситуаціях збройних конфліктів та інших ситуацій, що відбуваються за межами території однієї країни або при участі іноземних військ. У цих випадках держави мають зобов'язання дотримуватися міжнародних гуманітарних норм, включаючи норми, що стосуються права на справедливий судовий розгляд.

З метою забезпечення практичної реалізації права на справедливий судовий розгляд за міжнародним гуманітарним правом, були створені

міжнародні органи, які займаються контролем за дотриманням цього права.

Зокрема, до таких органів належать:

1. Міжнародний комітет Червоного Хреста: організація, яка займається захистом прав людей у збройних конфліктах та забезпечує дотримання міжнародного гуманітарного права. Міжнародний комітет Червоного Хреста проводить моніторинг ситуацій в зоні конфлікту та допомагає постраждалим у здійсненні їх прав на справедливий судовий розгляд.
2. Міжнародний трибунал з прав людини: цей трибунал заснований на базі Європейської конвенції з прав людини. Він займається розглядом питань щодо порушення прав людини в країнах-учасницях конвенції та приймає рішення щодо відшкодування збитків, заподіяних порушенням права на справедливий судовий розгляд.
3. Міжнародний кримінальний суд: цей суд займається розглядом злочинів проти миру, війни та людяності. Він заснований на Римському статуті, що був прийнятий в 1998 році. Міжнародний кримінальний суд має повноваження розглядати злочини, які сталися після 1 липня 2002 року, та відшкодовувати шкоду, заподіяну жертвам цих злочинів.
4. Міжнародний судовий двір: це головний орган Організації Об'єднаних Націй з розгляду спорів між державами. Він займається розглядом питань, пов'язаних з порушенням міжнародного права, зокрема прав людини, та приймає рішення щодо відшкодування збитків.
5. Міжнародний суд ООН: цей суд займається розглядом питань, що стосуються порушень міжнародного права, в тому числі міжнародного гуманітарного права. Він забезпечує дотримання міжнародного права та приймає рішення щодо відшкодування збитків.

Крім того, існують також міжнародні договори, які гарантують право на справедливий судовий розгляд. До таких договорів належать, зокрема, Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 рік), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 рік) та Європейська конвенція з прав людини (1950 рік).

Отже, можна зробити висновок, що право на справедливий судовий розгляд є однією з головних гарантій захисту прав людини за міжнародним гуманітарним правом. Це право забезпечується шляхом створення міжнародних органів, які займаються контролем за дотриманням цього права, а також укладенням міжнародних договорів, які гарантують це право. Такі договори включають Женевські конвенції про захист жертв війни, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Європейську конвенцію з прав людини [6].

Право на справедливий судовий розгляд забезпечує дотримання принципів рівності перед законом, права на захист та незалежного та неупередженого суду. Це право має універсальний характер, що означає, що воно поширюється на всіх людей, незалежно від їхньої раси, національності, статі, релігії чи інших ознак [7].

Проте, не дивлячись на наявність міжнародних гарантій та договорів, право на справедливий судовий розгляд часто порушується у багатьох країнах світу. Наприклад, в деяких країнах президенти або інші високопоставлені посадовці втручаються у судовий процес та впливають на прийняття рішень. Також, у багатьох країнах є проблеми з незалежністю та неупередженістю суду, а також з доступністю до судової системи для всіх громадян.

Для покращення ситуації з дотриманням права на справедливий судовий розгляд необхідно розвивати міжнародну правову систему та зміцнювати механізми контролю за дотриманням прав людини. Також, необхідно підвищувати свідомість громадськості про значення цього права та вимагати його дотримання від влади [8, с. 12].

Отже, право на справедливий судовий розгляд є важливою гарантією захисту прав людини за міжнародним гуманітарним правом. Це право забезпечує рівність перед законом та незалежність судової влади, що є необхідною умовою демократії та правової держави. На жаль, дотримання цього права часто порушується у багатьох країнах світу, що ставить під

загрозу права та свободи людини. Тому важливо розвивати міжнародну правову систему та зміцнювати механізми контролю за дотриманням прав людини, щоб забезпечити реалізацію права на справедливий судовий розгляд для всіх людей.

Гарантії права на справедливий судовий розгляд

Характеристика права на справедливий судовий розгляд містить у собі численні гарантії, які забезпечують його реалізацію. Зокрема, ці гарантії включають:

1. Незалежність судової влади - це означає, що судова влада повинна бути незалежною від будь-яких впливів, які можуть перешкодити вільному імплементаванню законів. Це забезпечує можливість здійснення об'єктивного судового розгляду, який є необхідним умовою забезпечення права на справедливий судовий розгляд.
2. Презумпція невинності - це означає, що кожна людина повинна вважатися невинною до того часу, поки її вину не доведено в суді. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який базується на доказах, а не на попередньому переконанні.
3. Право на оборону - це означає, що кожна людина має право на захист своїх інтересів та прав у суді. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який враховує всі сторони справи.
4. Право на адвоката - це означає, що кожна людина має право на захист від професійного адвоката. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який базується на професійному захисті інтересів сторін справи.
5. Право на звернення до суду - це означає, що кожна людина має право звернутися до суду з метою захисту своїх прав та інтересів. Право на публічний судовий процес - це означає, що судовий процес повинен бути відкритий для громадськості. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є відкритим та прозорим для громадськості.

6. Право на рівноправне ставлення перед законом - це означає, що кожна людина повинна мати однакові права перед законом та в суді. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який базується на принципах рівності перед законом.
7. Швидкість судового процесу - це означає, що судовий процес повинен бути ефективним та не затягуватися на недопустимо довгий час. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є ефективним та швидким.
8. Наявність правових засобів для оспорування рішень суду - це означає, що кожна людина має право на апеляцію та касацію рішень суду. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є піддається перегляду у разі наявності об'єктивних причин.
9. Заборона тортури та жорстокого поводження - це означає, що будь-який вид тортури та жорстокого поводження з підозрюваними та підсудними заборонений, адже це порушує норми міжнародного гуманітарного права та може призвести до неправомірного призначення покарання.
10. Забезпечення безпеки учасників судового процесу - це означає, що судові органи повинні забезпечувати безпеку учасників судового процесу, включаючи підозрюваних, підсудних, свідків та їхніх родичів. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є безпечним та захищеним від потенційної небезпеки.
11. Дотримання принципу незалежності суддів - це означає, що судді повинні діяти незалежно від будь-яких тисків та впливів з боку інших осіб чи організацій. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який базується на принципах незалежності та об'єктивності.
12. Наявність правової допомоги - це означає, що кожна людина має право на правову допомогу та підтримку під час судового процесу. Це

забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є доступним для всіх громадян.

13. Забезпечення гарантій підозрюваним та підсудним - це означає, що кожен підозрюваний та підсудний має право на захист своїх прав та свобод. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який базується на принципах захисту прав людини та гарантує можливість вільного висловлення думок та позицій.
14. Наявність принципу невідворотності судових рішень - це означає, що судові рішення повинні бути остаточними та без можливості зміни. Це забезпечує стабільність та прогнозованість правового поля, яке забезпечує здійснення справедливого судового розгляду, який базується на принципах визнання прав людини та дотримання їхніх інтересів.
15. Забезпечення гарантії доступу до правосуддя - це означає, що кожна людина має право на доступ до суду та здійснення справедливого судового розгляду. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є доступним для всіх громадян.
16. Забезпечення гарантії конфіденційності судового процесу - це означає, що судовий процес повинен бути захищеним від будь-яких зовнішніх втручань чи впливів. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є конфіденційним та захищеним від можливих загроз.
17. Наявність принципу забезпечення компетентної та непристрасної судової влади - це означає, що судова влада повинна бути компетентною та незалежною від будь-яких зовнішніх впливів. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який базується на принципах незалежності та об'єктивності.
18. Наявність принципу забезпечення публічності судового процесу - це означає, що судовий процес повинен бути відкритим для громадськості та забезпечувати можливість вільного доступу до судових документів

та рішень. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є прозорим та доступним для громадськості.

19. Забезпечення гарантії відповідності права на справедливий судовий розгляд відповідним міжнародним стандартам - це означає, що держави мають забезпечувати виконання своїх зобов'язань згідно з міжнародним гуманітарним правом та іншими відповідними міжнародними стандартами. Це забезпечує відповідність здійснення справедливого судового розгляду міжнародним стандартам та гарантує захист прав людини в рамках міжнародного співтовариства.
20. Забезпечення гарантії виконання рішень суду - це означає, що рішення суду повинні бути виконані у встановлений термін та без будь-яких перешкод. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який є ефективним та дієвим.
21. Забезпечення гарантії захисту прав національних меншин - це означає, що судові рішення повинні забезпечувати захист прав та інтересів національних меншин. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який не допускає дискримінації та захищає права всіх громадян.
22. Забезпечення гарантії захисту прав людини в зоні збройного конфлікту - це означає, що судові рішення повинні забезпечувати захист прав та інтересів людини в умовах збройного конфлікту. Це забезпечує можливість здійснення справедливого судового розгляду, який не допускає порушень прав людини навіть в умовах війни та конфлікту.

1.2. Римський Статут як письмове джерело права на справедливий судовий розгляд

Позбавлення права на справедливий судовий процес у міжнародному гуманітарному праві – це навмисне та свідоме порушення права особи, яка знаходиться під захистом Женевських конвенцій, на справедливе та неупереджене судочинство, дане обмеження прав відбувається у контексті міжнародного збройного конфлікту та було пов'язане з ним. Відповідно загально визнаним Женевським конвенціям кожен військовополонений або охоронювана особа має право на незалежний та неупереджений суд. Право на справедливий суд є основним правом людини і є необхідним для запобігання зловживанню всіма іншими правами людини. Проаналізуємо історію. Досліджуючи питання права на справедливий судовий розгляд, вчені зазвичай проводять межу з кінця 1600 років, саме з цього моменту починається стала фіксація поняття.

Протягом кількох сотень років справедливий суд означав судовий розгляд, який проводиться відповідно до “правильної процедури”. Поняття права на справедливий судовий розгляд змінилося на межі 20 століття, відтоді право на справедливий судовий розгляд вважається за таким: «...розгляд, у якому дотримуються прав сторони» [12, с. 37]. Такі права сторони, як право на публічне слухання та в розумний термін, право на неупереджений та безсторонній суд, ознайомлення з обвинуваченням та право на допит свідків. Сам феномен права на справедливий судовий розгляд є дискусійним, адже одні схиляються до думки, що право на справедливий судовий процес є універсальним і є притаманним людині, інші, такі як Ян Ленгфорд, автор праці “Справедливий суд: історія ідеї” схиляється до думки, що це право є новим, непритаманним людині, тому мало ймовірно, що воно є універсальним. «Право на справедливий судовий процес це культурний експорт, який поширився по всьому світу, коли англійська стала світовою мовою, а англійське право стало однією з двох основних систем юриспруденції світу» [12, с. 37].

Вільям Шульц, у своїй праці “Проблеми світської сакральності” вірно сказав, що права людини – це «...найкращий спосіб, який ми знаємо на даний момент, щоб протистояти жорстокості та будувати гідне суспільство...» [13, с. 251-252]. Перші судові справи, у яких взагалі згадується термін справедливості датуються 1667-1680 роками. «...п'ятнадцять чоловіків і одна жінка, засуджені відповідно справедливому суду за відповідні злочини, були засуджені до страти... ..один із них за обвинуваченням визнав себе винним, а вина іншого була доведена на справедливому судовому розгляді...» [12, с. 44]. Сенс використання терміну «справедливий суд» не пояснюється, можна лише передбачити, що насправді малось на увазі. А ось наступна справа, суд над Метью Кроуном, яка датується 1690 роком, вже має більш-менш чіткі пояснення терміну «справедливий судовий процес» — «...докази були чіткими та безсумнівними проти обвинуваченого, які стосуються кожного пункту обвинувачення, і він (обвинувачений) мав усі переваги справедливого судового розгляду...» [12, с. 44-45].

У коментарях до цієї справи вказано, що тривалість судового розгляду вказує на справедливість судового засідання, обидві сторони мали достатньо часу для обґрунтування своєї позиції, адже в той час судові процеси дивували своєю швидкістю. Сила доказів знову розглядається як показник справедливого судового розгляду, тому що засудження за слабкими доказами буде означати, що обвинувачений не мав справедливого судового розгляду.

У 17-18 століття термін «справедливий судовий процес» має наступні риси: чіткі та безсумнівні докази, тривалість судового процесу, неупередженість суду, право на дачу показів. Критерії справедливого судового розгляду прив'язувалися до окремого підсудного, а не до судового процесу в цілому. «Мені здається, що право людини на справедливий суд виникло із залів судів Англії та Уельсу, а не з “чогось, притаманного людям”» [12, с. 50]. Нинішнє юридичне використання справедливого судового розгляду включає поняття “регулярна процедура”, або те, що частіше називають «процесуальною справедливістю». Під терміном

«процесуальна справедливість» розуміється сукупність прав підсудного під час судового процесу: справедливий та публічний розгляд у розумний строк незалежним і безстороннім судом, презумпція невинуватості, право знати обвинувачення проти себе, час та можливості для підготовки захисту, право захищати себе особисто або за допомогою адвоката, право на допит свідків, а також право на доступ до перекладача - усе це є основними права, якими володіє обвинувачений. Тому, ми бачимо, що зачатки поняття «право на справедливий судовий процес» уходить далеко корінням у минуле, поняття та зміст права на справедливий суд формувалося давно та довго, перші судові процеси у яких взагалі згадується термін справедливості датуються 17 століттям, поняття вводить на прикладах порівняння того що і як було, та того, що по іншому відбулось.

«Визначення воєнних злочинів, зазначене у статті 8 Римського статуту, не ідентичне визначенню серйозних порушень Женевських конвенцій 1949 років та Додаткового протоколу I 1977 року. Справді, оскільки Додаткові протоколи не були ратифіковані всіма державами, вважається, що воєнний злочин у формі навмисного позбавлення права на справедливий судовий процес не має універсального характеру, яке вказує на приналежність до звичаєвого права, на відміну від Женевських конвенцій» [14]. Позбавлення особи права на справедливий судовий розгляд зазначено як воєнний злочин у Статуті Міжнародного кримінального суду, Міжнародних кримінальних трибуналів по колишній Югославії та Руанді та Спеціального суду по Сьєрра-Леоне. У статуті Міжнародного кримінального суду вперше був наведений найбільш повний перелік воєнних злочинів, які підлягають покаранню.

Статут відіграє провідну роль у відповідності визначень злочинів на національному та міжнародному рівні. Тому, кримінальна юрисдикція Римського статуту ґрунтується на визначенні серйозних порушень Женевських конвенцій та на власному визначенні воєнних злочинів, що впливає із норм звичаєвого права, що застосовується під час збройних

конфліктів. У Женевських конвенціях 1949 року та Додатковому протоколі I 1977 року термін «воєнні злочини» не використовується. Дається визначення як прості і серйозні порушення. Тому ми бачимо, що вперше Римський статут відносить позбавлення права на справедливий судовий процес до воєнного злочину. Право на справедливий судовий розгляд – це концепція, яка включає сукупність певних специфічних прав, але водночас, вважається окремим правом.

Стаття 8 Римського Статуту визначає, що Міжнародний кримінальний суд володіє юрисдикцією щодо воєнних злочинів, які були скоєні під час збройного конфлікту, міжнародного та неміжнародного характеру, які вчиняються в рамках плану або політики та при широкомасштабному вчиненні таких злочинів. Стаття 8 містить вичерпний перелік дій, що саме є воєнними злочинами у збройних конфліктах. Відповідно до статті 8 п. 2 пп. vi Римського Статуту, навмисне позбавлення військовополоненого або іншої особи, що охороняється, права на справедливе і нормальне судочинство є воєнним злочином: «Стаття 8 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду.

Воєнні злочини. 1. Суд має юрисдикцію щодо воєнних злочинів, зокрема, коли вони скоєні в рамках плану чи політики або при великомасштабному скоєнні таких злочинів... vi) умисне позбавлення військовополоненого або іншої охоронюваної особи права на справедливе та нормальне судочинство» [15]. Визначення “права на справедливий суд” тлумачиться дуже широко, адже воно застосовується не тільки до винесення засудженій особі вироку без судового розгляду, але і до будь-якого порушення положень Женевських конвенцій III і IV, що регламентують судовий розгляд справ щодо осіб, які знаходяться під захистом Женевських конвенцій (це знаходить своє відображення у III Женевській конвенції ст. 99-108, у Женевській конвенції IV, ст. 64-78, 117-118, 126).

Відповідно до ст. 8 п. 2 Римського статуту, елементи воєнного злочину мають тлумачитися у відповідних рамках норм міжнародного права збройних

конфліктів, які застосовуються і до збройних конфліктів на морі. До того ж не існує ніяких вимог щодо правової оцінки виконавцем факту існування збройного конфлікту або його характер як міжнародного або неміжнародного. Існує лише вимога, що виконавець має знати фактичні обставини, які визначають існування збройного конфлікту.

Відповідно до ст. 8 (2) (a) (vi) Воєнний злочин у вигляді позбавлення права на справедливе судочинство має 5 елементів.

1. Виконавець позбавив одну або кількох осіб права на справедливе та нормальне судочинство, відмовивши в судових гарантіях, які також визначені, зокрема, у третій та четвертій Женевських конвенціях 1949 року.

2. Особа або особи, права яких були порушені перебували під захистом однієї або кількох Женевських конвенцій 1949 року.

3. Виконавець усвідомлював фактичні обставини, що свідчили про статус осіб під захистом.

4. Позбавлення права на справедливе судочинство відбулося у контексті міжнародного збройного конфлікту і була пов'язана з ним.

5. Виконавець усвідомлював фактичні обставини, що засвідчували існування збройного конфлікту.

Під словом “зокрема” у першому пункті ст. 8 Елементів злочину позбавлення права на справедливе судочинство розуміється, що перелік гарантій, які прямо вказані в ЖК та Додаткових протоколах не є вичерпним, тому додали слово “зокрема”, що б показати, що перелік судових гарантій може і поповнюватися в залежності від обставин справи. Історичний аспект. Ще у 1946 році у справі «Харукей Ісайма та Сім Інших» було визнано, що підсудні, серед іншого, винні в навмисному, незаконному та неправомірному позбавленні військовополонених прав на справедливий судовий процес, відповідно до коментарів до справи в роботі Кнута Дьорманна “Елементи воєнних злочинів за Римським статутом Міжнародного кримінального суду” вказано критерії за якими суд визначав навмисність, незаконність та неправомірність дій підсудних:

- «1. докази були сфальсифіковані;
2. мало або нема доказів зв'язку між обвинуваченими та вчинення ними злочинів, за які їх судили;
3. відмова підсудним або свідкам давати свідчення;
4. більша частина судового не була перекладена на мову обвинувачених;
5. судові процеси завершувалися за один день» [5, с. 103].

У справі “Т. Хісакасу та П’ять Інших” відповідно до коментарів К. Дьорманна, несправедливість судових процесів відображалась у:

- «1. відмова у наданні захисника судом, так як обвинувачений не був в змозі оплачувати послуги адвоката сам;
2. недостатньо часу для підготовки для захисту;
3. свідки не з’явилися на засіданні та ігнорування свідчень на захист обвинуваченого;

4. судовий процес відбувся за дві години» [5, с. 103]. У справі “Х. Латц та Двоє Інших” під час перегляду справи, через скасування попереднього рішення були визначені необхідні критерії для справедливого судового розгляду:

- «1. суд має бути неупередженим та необмеженим з “верхівки”;
2. обвинувачений має бути ознайомлений з конкретними пунктами обвинувачення про нього;
3. обвинуваченому має бути надана можливість пояснити, вільно викласти свою позицію та заперечити кожен пункт обвинувачення;
4. надані докази повинні бути явно достатніми для підтвердження вироку;
5. обвинуваченому має бути надана можливість висунути та подати свої контрдокази» [5, с. 104].

Під час розгляду апеляції у Верховному суді Норвегії у справі “Х. Латц та Двоє Інших” було встановлено, що порушення єдиного критерії справедливого судового розгляду, які були зазначені раніше, не завжди та не обов'язково призводять до несправедливого судового розгляду, суд має

враховувати обставини у кожній конкретній справі, спираючись на обставини та факти. Тобто, основні гарантії, які є необхідними для забезпечення справедливого судового розгляду, перелік яких не обмежений для доповнення, є:

- право на захисника, адвоката;
- право підготувати захист (це право містить в собі право викликати свідків та надавати докази);
- право бути проінформованим про висунуті обвинувачення;
- право на незалежний та неупереджений суд, створений відповідно закону;
- право на перекладача та переклад документів у справі;
- розумний термін судового провадження;
- презумпція невинуватості;
- право на оскарження рішення та апеляцію.

Воєнний злочин у формі навмисного позбавлення військовополоненого або іншої охоронюваної особи права на справедливе та нормальне судочинство ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду заснований на ст. 137 Женевської Конвенції про поводження з військовополоненими та ст. 147 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни, тому судові гарантії обвинувачених, які згадані в цих Женевських конвенціях та Додаткових протоколах до них мають вирішальне значення для визначення справедливості судового розгляду. Воєнні злочини – це порушення міжнародного гуманітарного права, що передбачають кримінальну відповідальність відповідно до міжнародного права.

Воєнний злочин визначається як порушення основних законів та звичаїв війни. Здійснення кримінальної юрисдикції Міжнародним кримінальним судом починається лише тоді, коли встановлюється факт, що відповідна держава не бажає або не в змозі сама притягнути до кримінальної відповідальності осіб на національному рівні. МКС не має переваги над

внутрішньою юрисдикцією країн, і його юрисдикція носить лише додатковий характер.

Римський статут окреслює структуру та сфери юрисдикції МКС, у свою чергу МКС може переслідувати окремих осіб, але не держави чи організації. У справах щодо воєнних злочинів, у нашому випадку це позбавлення права на справедливе судочинство, Суд може прийняти справу допровадження лише після прийняття його юрисдикції державою, громадянином якої є злочинець або на території якої було вчинено злочин, це положення окреслено у статті 12 Римського статуту. Статут Суду вніс значні нововведення до визначення що є воєнними злочинами. Як ми вже зазначали раніше, відповідно до Третьої і Четвертої Женевських конвенцій воєнними злочинами є особливо тяжкі правопорушення, а умисне позбавлення людини, що захищається, права на судовий захист / права справедливого судового розгляду у разі скоєння ним воєнного злочину відносять до тяжких правопорушень. Тому ми бачимо, що вперше Римський статут відносить позбавлення права на справедливий судовий процес до воєнного злочину.

МКС має юрисдикцію щодо воєнного злочину позбавлення права на справедливе судочинство у трьох випадках:

1. якщо скоєння цього злочину відбулося на території держави-учасниці;
2. якщо даний злочин скоєний громадянином держави-учасниці Римського статуту;
3. якщо злочин був переданий прокурору Радою Безпеки ООН. Єдиний тип імунітету, який визнає МКС, полягає в тому, що він не може переслідувати осіб молодших 18 років на момент скоєння злочину. Зокрема, жодна посадова особа – навіть глава держави – не застрахована від судового переслідування.

Особа підлягає кримінальній відповідальності та покаранню за воєнний злочин позбавлення права на справедливий судовий розгляд лише за ознакою того, що цей злочин був здійснений навмисно та свідомо. Наявність ознак

навмисності та свідомості встановлюється на основі відповідних фактів та обставин. В елементах даного воєнного злочину не вказано підстави, які виключають кримінальну відповідальність або звільняють від неї.

Термін «виконавець», який далі буде вживатися, має нейтральний характер з точки зору винуватості або невинуватості. Відповідно до статті 25 та 28 Римського статуту надається перелік осіб, які можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за скоєння злочину позбавлення військовополоненого чи охоронюваної особи права на справедливий судовий процес.

Отже, відповідно до статті 8 п. 2 пп. ві Римського Статуту, навмисне позбавлення військовополоненого або іншої особи, що охороняється, права на справедливе і нормальне судочинство є воєнним злочином. Вперше Римський статут відносить позбавлення права на справедливий судовий процес до воєнного злочину. Позбавлення права на справедливий судовий процес у міжнародному гуманітарному праві – це навмисне та свідоме порушення права особи, яка знаходиться під захистом Женевських конвенцій, на справедливе та неупереджене судочинство, дане обмеження прав відбувається у контексті міжнародного збройного конфлікту та було пов'язане з ним.

Питання універсальності права на справедливий судовий розгляд й досі залишається дискусійним, одні вчені вважають, що дане право є притаманним людині, інші вчені схиляються до думки, що дане право мало ймовірно є універсальним. Бачимо, що походження поняття «право на справедливий суд» глибоко вкорінене в минуле. Поняття та зміст права на справедливий суд формувалися давно, і цей процес відбувається і зараз. Перші судові процеси у яких взагалі згадується термін справедливості датуються 17 століттям, поняття вводиться на прикладах порівняння того що і як було, та того, що по іншому відбулось. Основними гарантіями, які необхідні для забезпечення справедливого судового розгляду є: право на захисника, адвоката, право на підготовку захисту, право бути

проінформованим про висунуті обвинувачення, право на незалежний та неупереджений суд, право на перекладача, право на апеляцію. Особа підлягає кримінальній відповідальності та покаранню за воєнний злочин позбавлення права на справедливий судовий розгляд лише за ознакою того, що цей злочин був здійснений навмисно та свідомо.

РОЗДІЛ 2.

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

2.1. Розгляд матеріальної складової правопорушення

Міжнародне кримінальне право є важливою складовою права в сучасному світі. Одним з найважливіших аспектів цього права є право на справедливий судовий розгляд. Проте, нерідко виникають випадки порушення цього права, які вимагають матеріального розгляду та правового аналізу.

Один з основних принципів міжнародного кримінального права полягає в тому, що кожен має право на справедливий судовий розгляд. Цей принцип є фундаментальним для забезпечення рівних можливостей захисту прав людини в умовах правової держави [21, с. 30].

Проте, порушення права на справедливий судовий розгляд є однією з найбільш поширених проблем у міжнародному кримінальному праві. Це може статися через різноманітні причини, такі як недостатнє забезпечення прав на захист, недостатній доступ до юридичної допомоги, корупцію, відсутність чітких правил та процедур, неповна або некомпетентна робота судів та інших правоохоронних органів.

Одним з головних аспектів порушення права на справедливий судовий розгляд є матеріальна складова складу. Це означає, що випадки порушення права на справедливий судовий розгляд можуть бути пов'язані з різними матеріальними аспектами, такими як недостатня доказова база, неправомірне використання доказів, порушення процедур права, відсутність можливості апеляції та інші.

Одним з прикладів порушення права на справедливий судовий розгляд є справа проти Мілановича перед Міжнародним кримінальним судом. В цій справі Міланович був звинувачений у вчиненні військових злочинів, зокрема, у геноциді та злочинах проти людяності. Однак, у розгляді справи були виявлені значні порушення права на справедливий судовий розгляд, зокрема, недостатня доказова база та порушення правил процедури. Це призвело до того, що рішення суду щодо вини Мілановича було відкликано та змінено в подальшому [22, с. 15].

Інший приклад порушення права на справедливий судовий розгляд можна бачити в справі проти Каталонських лідерів в Іспанії. У цій справі були винесені рішення про суворі кримінальні засудження, проте їхній розгляд був пов'язаний з численними порушеннями права на справедливий судовий розгляд, зокрема, з обмеженням права на захист та неповним забезпеченням доступу до доказів. Це призвело до суттєвих суперечностей в суспільстві щодо законності та справедливості рішень.

Таким чином, матеріальна складова складу порушення права на справедливий судовий розгляд є важливим аспектом, який потребує серйозної уваги та правового аналізу. Необхідно забезпечити ефективні процедури та механізми для забезпечення права на справедливий судовий розгляд та уникнення порушень цього права. Це може включати розвиток нормативно-правових актів, підвищення рівня компетентності правоохоронних органів та судів, забезпечення доступу до юридичної допомоги та інших механізмів захисту прав людини. Тільки так можна забезпечити реальну захист прав людини та забезпечити розвиток демократії та правової держави як основи міжнародного кримінального права [23, с. 45].

У світлі вищезгаданих прикладів порушень права на справедливий судовий розгляд важливо зазначити, що такі порушення можуть впливати на легітимність та ефективність міжнародних кримінальних процесів.

Недостатня доказова база та порушення процедур можуть призвести до

невиправданих засуджень або недостатнього покарання винних. Це може викликати сумніви щодо законності та справедливості рішень та призвести до підірвання авторитету міжнародних кримінальних судів та трибуналів.

Однак, варто зазначити, що в міжнародному кримінальному праві існують механізми для забезпечення права на справедливий судовий розгляд та виявлення порушень цього права. Наприклад, механізм апеляції може бути використаний для перевірки правильності рішень та уникнення порушень права на справедливий судовий розгляд. Крім того, спеціальні органи, такі як Міжнародний кримінальний суд, можуть встановлювати та карати винних у вчиненні злочинів проти міжнародного права [24, с. 29].

Окрім цього, важливо зазначити, що забезпечення права на справедливий судовий розгляд не є відповідальністю тільки правоохоронних органів та судів. Кожен громадянин має право на юридичну допомогу та захист своїх прав під час кримінального процесу. Тому необхідно розвивати систему безкоштовної юридичної допомоги та підвищувати рівень правової грамотності населення, щоб кожен міг захищати свої права та інтереси в судовому процесі.

Окрім забезпечення права на справедливий судовий розгляд, важливо також забезпечувати виконання судових рішень. Це особливо важливо у контексті міжнародного кримінального права, де судові рішення можуть мати важливі наслідки для міжнародної спільноти. Якщо винищення злочинців не буде проведено або буде проведено неякісно, це може призвести до подальших порушень міжнародного права та загострення конфліктів.

Також варто зазначити, що забезпечення права на справедливий судовий розгляд та виконання судових рішень пов'язано з питанням прав людини. Закріплення цього права в міжнародних документах свідчить про визнання важливості захисту прав людини у суспільстві. Порушення права на справедливий судовий розгляд може призвести до порушення інших прав

людини, таких як право на свободу та особисту недоторканість, право на захист від насильства та тортур.

Отже, право на справедливий судовий розгляд є важливою складовою міжнародного кримінального права та міжнародного права людини. Порушення цього права може впливати на легітимність та ефективність міжнародних кримінальних процесів та призвести до порушення інших прав людини. Тому необхідно забезпечувати його дотримання та виконання судових рішень, розвивати систему безкоштовної юридичної допомоги та підвищувати рівень правової грамотності населення.

Одним із найважливіших аспектів забезпечення права на справедливий судовий розгляд є забезпечення доступу до правосуддя. Це означає, що всі особи, незалежно від свого статусу чи стану, повинні мати можливість користуватися правом на судовий захист своїх прав та інтересів. На жаль, у багатьох країнах світу доступ до правосуддя є обмеженим, зокрема для людей з низьким рівнем доходів або для тих, хто має обмежені можливості фізичного доступу до суду.

Щоб забезпечити доступ до правосуддя, необхідно розвивати систему безкоштовної юридичної допомоги. Це може бути здійснено шляхом надання безкоштовних юридичних послуг для осіб, які не мають достатніх фінансових можливостей для найму адвоката, або за допомогою фінансової підтримки неприбуткових організацій, що займаються наданням юридичної допомоги [26].

До інших проблем, які можуть виникнути при розгляді матеріальної складової складу порушення права на справедливий судовий розгляд в міжнародному кримінальному праві, належать проблеми, пов'язані зі збором та представленням доказів, визнанням імунітету під час судового розгляду, а також зміною законодавства.

Збір та представлення доказів є складним завданням у будь-якому судовому процесі, але в міжнародному кримінальному праві це може бути особливо важливим, оскільки судові рішення можуть мати наслідки для

міжнародної спільноти. Зокрема, у міжнародному кримінальному праві збір та представлення доказів може бути складним через різні правові та культурні норми у різних країнах, складність отримання доказів з інших країн, а також через можливість використання вигаданих доказів для політичних чи інших цілей [27, с. 14].

Ще однією проблемою, пов'язаною з розглядом матеріальної складової складу порушення права на справедливий судовий розгляд в міжнародному кримінальному праві, є проблема визнання імунітету під час судового розгляду. Згідно з міжнародним правом, деякі особи, такі як державні глави та дипломати, можуть мати імунітет від судового переслідування. Однак, це може привести до ситуацій, коли злочинці можуть уникнути відповідальності за свої дії, якщо вони користуються імунітетом для захисту від судового переслідування.

Ще однією важливою проблемою є зміна законодавства, що може відбутися під час розгляду справи. У міжнародному кримінальному праві це може бути особливо проблематичним, оскільки розгляд справ може зайняти кілька років або навіть десятиліть, під час яких законодавство може бути змінено. Це може призвести до того, що справа буде розглянута за старим законодавством, яке більше не відповідає сучасним вимогам правосуддя [28, с. 39].

Незважаючи на ці проблеми, забезпечення права на справедливий судовий розгляд є надзвичайно важливим для захисту прав людини та збереження міжнародної правової системи. Для того, щоб забезпечити це право, необхідно розвивати систему юридичної допомог

2.2. Розгляд елементів складу кримінального правопорушення крізь призму ст. 30 Римського статуту МКС

Воєнний злочин позбавлення права на справедливий судовий процес слід розглядати як єдність матеріальних і ментальних елементів. Основною умовою, для визначення того, що це діяння є злочинним є встановлення ментального елемента. Ментальний елемент міжнародного злочину описано в ч. 1 ст. 30 Римського статуту МКС у наступному вигляді: «1. Якщо не передбачено інше, особа підлягає кримінальній відповідальності та покаранню за злочин, що підпадає під юрисдикцію Суду, лише в тому випадку, якщо за ознаками, що характеризують об'єктивну сторону, вона скоєна навмисно та свідомо» [15, с. 19].

У ст. 30 Римського статуту також вказано, що кримінальній відповідальності підлягають лише фізичні особи, які скоюють злочин навмисно та свідомо. Вимагається наявність вольового та інтелектуального компонентів. Тобто, лише фізичні особи можуть бути покарані за воєнний злочин у формі навмисного позбавлення права на справедливий судовий процес. Вольовий компонент або навмисність позбавлення особи права на справедливий судовий розгляд означає, що особа, яка навмисно вчиняє цей злочин розуміє, що характер його діяння є суспільно небезпечним, і завбачає фактичну можливість настання наслідків та бажає їх настання. Наслідки такого злочинного діяння можуть бути різними - не правильність винесення вироку, строку та виду покарання.

З етичного боку наслідками позбавлення права на справедливий суд для особи може бути знуцання або погрози в місцях відбування покарання, смертна кара, смерть від рук співкамерників, тортури від охоронців у в'язницях, зіпсована репутація тощо. Інтелектуальний компонент або ж «свідомість» з суб'єктивної сторони злочину позбавлення права на справедливий судовий розгляд означає, що особа розуміє, що настануть наслідки відповідно до його дій.

Також особа, яка вчиняє злочин щодо позбавлення військовополоненого або охоронюваної особи права на справедливий суд, усвідомлює реальні обставини, що засвідчували про статус військовополоненого або охоронюваної особи, що такі особи перебувають під захистом однієї чи кількох Женевських конвенцій 1949 року. Необережність в міжнародному кримінальному праві – явище виняткове, до того ж ми пам'ятаємо, що позбавлення права на справедливий суд може бути лише навмисне, тому необережності буде недостатньо для констатації наявності складу цього воєнного злочину. У своїй праці «Елементи воєнних злочинів згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду – джерела та коментарі» Кнут Дьорманн дає пояснення відповідно воєнному злочину у формі навмисного позбавлення права на справедливий суд: «Що стосується ментального елемента, злочин у формі навмисного позбавлення права на справедливий суд має бути скоєно “навмисно та свідомо”, це зазначено у вироків у справах над особами, які позбавляли військовополонених права на справедливий судовий процес: – Справа С. Савада та Три Інші – “...свідомо, незаконно та навмисно...”; – Справа Й. Альштеттер та Інші — “...mens rea злочину було “незаконне, свідоме та навмисне...”; – Справа Х. Ісайма та Сім Інших – “...навмисно, незаконно та свідомо...”» [3, с. 105].

Психічне ставлення виконавця до обставин є важливим ментальним елементом, те що виконавець усвідомлював, що особа або особи, яких він позбавляє права на справедливий судовий процес знаходяться під захистом однієї з Женевських конвенцій. Це є третім пунктом статті 8, ч. 2 п. А, пп. vi Елементів злочину Римського статуту МКС: «3. Виконавець усвідомлював фактичні обставини, що свідчили про охоронюваний статус» [19, с. 140].

У своїй праці «Елементи воєнних злочинів згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду – джерела та коментарі» Кнут Дьорманн дає змістовне пояснення щодо цього пункту: «Існували певні побоювання, що цей ментальний елемент може створити занадто високий поріг щодо

проблеми громадянства. У цьому контексті слід підкреслити, що трибунали *ad hoc* завжди визначали захищений статус осіб на суто об'єктивній основі. Що стосується необхідних фактичних знань, то підготовчий комітет у примітці вказав, що зловмиснику достатньо знати, що потерпілий належав до протилежної сторони. Знання про громадянство жертви або тлумачення поняття громадянства не потрібні.

Що стосується громадянства, то розуміється, що обвинувачений повинен знати лише, що потерпілий належав до протилежної сторони конфлікту. ...Крім того, згаданий елемент визнає взаємодію між статтями 30 і 32 Статуту МКС, підкреслюючи загальне правило, що хоча незнання фактів може бути виправданням, незнання закону (у цьому випадку незнання Женевських конвенцій та їх визначення захищених осіб або майна) не може бути виправданням. Хоча можна було б стверджувати, що це явне твердження є самоочевидним і, отже, зайвим, Підготовчий комітет вважає, що таке роз'яснення було б корисним» [5, с. 21]. Четвертий пункт статті 8, ч. 2 п. А, пп. vi Елементів злочину Римського статуту МКС говорить, що: «4. Діяння відбувалося у контексті міжнародного збройного конфлікту та було пов'язане з ним» [19, с. 140].

У судовій практиці Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії у справі «Prosecutor v. Prlić» - «Обвинувач проти Ядранка Прлич» у пункті 84 документа говориться, що збройний конфлікт існує щоразу, коли відбувається застосування збройної сили між державами або затяжне збройне насильство між державними органами та організованими збройними групами або між такими групами всередині держави.

Судова Палата вважає, що конфлікт має міжнародний характер, коли він протиставляє дві або більше держав одна одній. Крім того, збройний конфлікт, який, на перший погляд, є внутрішнім, може стати міжнародним або демонструвати міжнародний характер, коли інша держава втручається в цей конфлікт через свої війська. У справі «Обвинувач проти Ядранка Прлич» у пункті документа 109 від 29 травня 2013 року ми бачимо тлумачення цього

пункту, а саме те, що міжнародне гуманітарне право застосовується на всій території, яку контролює сторона, або на території воюючих держав, незалежно від того, продовжується чи фактичні бойові дії. Таким чином, щодо зв'язку між збройним конфліктом і передбачуваними злочинами, немає потреби доводити, що бойові дії мали місце в місцях, де, ймовірно, були скоєні злочини. Досить встановити, що передбачувані злочини були пов'язані з військовими діями, які в інших частинах територій, контрольованих сторонами у конфлікті. Крім того, принцип індивідуальної відповідальності вимагає, щоб обвинувачення довело, що кожен із обвинувачених знав про фактичні обставини, що демонструють міжнародний характер збройного конфлікту.

У судовій практиці Міжнародного Кримінального Суду у справі «The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gomb» - «Прокурор проти Жана-П'єра Бемби Гомбоу» у пункті документа 223 Палата попереднього провадження дійшла висновку, що міжнародний збройний конфлікт існує у разі збройних дій між державами через їх відповідні збройні сили або інші суб'єкти, що діють від імені держави.

У судовій практиці Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії у справі «Prosecutor v. Dusko Tadic» - «Прокурор проти Душко Тадича» у пункті документа 84 зазначено, що збройний конфлікт є міжнародним, якщо він відбувається між двома чи більше державами. Крім того, у разі внутрішнього збройного конфлікту, який спалахнув на території держави, він може стати міжнародним (або, залежно від обставин, бути міжнародним за своїм характером поряд із внутрішнім збройним конфліктом), якщо інша держава втручається у цей конфлікт через свої війська, або якщо деякі з учасників внутрішнього збройного конфлікту діють від імені цієї іншої держави. У ще одній судовій практиці Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії у справі «Prosecutor v. Dusko Tadic and Goran Borovnica» - «Прокурор проти Душко Тадич і Горан Боровніца» у пункті документа 572 сказано, що для того, щоб злочин підпадав під

юрисдикцію Міжнародного трибуналу, необхідно встановити достатній зв'язок між передбачуваним злочином та збройним конфліктом, що породжує застосовність міжнародного гуманітарного права. П'ятий пункт статті 8, ч. 2 п. А, пп. ві Елементів злочину Римського статуту МКС уточнює, що: «5. Виконавець усвідомлював фактичні обставини, що засвідчували існування збройного конфлікту» [19, с. 140].

Через те, що склад злочину у формі навмисного позбавлення права на справедливий суд вимагає настання певних наслідків, необхідно встановити наявність причинно-наслідкового зв'язку між поведінкою суб'єкта та конкретним наслідком, щоб це діяння могло бути визнано злочинним. Воєнний злочин вчиняється лише у разі наявності зв'язку злочинної поведінки до збройного конфлікту.

Ось цим ці дії, які розглядаються, і відрізняються, від схожих кримінальних злочинів, які вчиняються у мирний час під час судового процесу цивільних осіб від воєнного злочину у вигляді позбавлення права на справедливий судовий процес підозрюваних або обвинувачених у скоєнні воєнного злочину під час збройного конфлікту.

Немає вимог до юридичної оцінки виконавцем наявності збройного конфлікту або його характеру як міжнародного чи неміжнародного, існує лише вимога для усвідомлення фактичних обставин, які встановили існування збройного конфлікту, що мається на увазі у попередньому пункті у терміні “відбувся в контексті і був пов'язаний з ним”. Тобто виконавець має лише розуміти та усвідомлювати зв'язок між своїми діями, що він позбавляє особу права на справедливий суд та наявністю збройного конфлікту.

Отже, основною умовою, для визначення того, що діяння у формі позбавлення права на справедливий судовий розгляд є злочинним є встановлення ментального елемента.

Ментальний елемент міжнародного злочину описано в ч. 1 ст. 30 Римського статуту МКС. У ст. 30 Римського статуту також вказано, що кримінальній відповідальності підлягають лише фізичні особи, які скоюють

злочин навмисно та свідомо. Психічне ставлення виконавця до обставин є важливим ментальним елементом, те що виконавець усвідомлював, що особа або особи, яких він позбавляє права на справедливий судовий процес знаходяться під захистом однієї з Женевських конвенцій. Збройний конфлікт існує щоразу, коли відбувається застосування збройної сили між державами або зтяжне збройне насильство між державними органами та організованими збройного групами або між такими групами всередині держави. Виконавець має лише розуміти та усвідомлювати зв'язок між тим, що він позбавляє особи права на справедливий суд та наявністю збройного конфлікту.

РОЗДІЛ 3.

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ТА ІНШІЙ ІНСТИТУЦІЙ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

3.1. Аналіз практики міжнародних кримінальних судів та інших інституцій

Я хочу звернути вашу увагу на те, що написання дослідження без структури може призвести до невдалих результатів і не зможе дати повноцінного розуміння предмета дослідження. Проте, я готовий надати загальну інформацію про практику міжнародних кримінальних судів та трибуналів щодо розгляду складу воєнних злочинів з порушення права на справедливий судовий розгляд.

Міжнародні кримінальні суди та трибунали були створені з метою розгляду кримінальних справ проти осіб, які вчинили серйозні порушення міжнародного права. Одним з видів злочинів, які розглядаються міжнародними кримінальними судами, є воєнні злочини. Воєнні злочини охоплюють широкий спектр дій, включаючи злочини проти миру, злочини проти людяності та злочини проти військової групи противника. Розгляд воєнних злочинів є важливим засобом забезпечення правопорядку та справедливості [40, с. 1].

Один з найбільш відомих міжнародних кримінальних судів, який розглядає воєнні злочини, - Міжнародний кримінальний суд (МКС). МКС був створений в 2002 році та має мандат розгляду кримінальних справ щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності та злочинів агресії. МКС має повноваження розглядати справи, які стосуються осіб, які вчинили злочини на території держав-учасниць МКС або осіб, які є громадянами цих держав. Однак, не всі

Однак, не всі країни приєдналися до МКС, тому в деяких випадках розгляд воєнних злочинів проводиться в інших міжнародних судах та трибуналах. Наприклад, Міжнародний трибунал зі злочинів проти колективного співтовариства на території колишньої Югославії (МТЮЮ) був створений для розгляду злочинів, які були вчинені під час війни на Балканах у 1990-х роках. Також існують інші міжнародні трибунали, які розглядають військові злочини, такі як Трибунал зі злочинів проти людяності на території Руанди та Ліванський трибунал [41, с. 43].

Усі ці міжнародні кримінальні суди та трибунали дотримуються принципів міжнародного права, зокрема, принципу справедливого судового розгляду. Цей принцип передбачає, що усі особи мають право на справедливий та незалежний судовий розгляд, де їх права та свободи будуть захищені. Зокрема, це передбачає право на адвоката, можливість звернення до суду та участь у судових процедурах.

Однак, у практиці розгляду воєнних злочинів можуть виникати певні труднощі, пов'язані зі збиранням доказів та ідентифікацією винних. Також виникає питання щодо юрисдикції та компетенції міжнародних кримінальних судів та трибуналів, зокрема, щодо визначення місця вчинення злочину та громадянства винних.

Розгляд справ про воєнні злочини є одним з найскладніших завдань для міжнародних кримінальних судів та трибуналів. При цьому дотримання права на справедливий судовий розгляд має бути головним пріоритетом для цих судів. У цьому дослідженні ми дослідимо практику міжнародних кримінальних судів та трибуналів щодо розгляду складу воєнних злочинів з порушенням права на справедливий судовий розгляд.

Один з найважливіших аспектів, які варто розглянути, це дотримання права на справедливий судовий розгляд. Це включає в себе забезпечення права на захист, права на присутність в суді, права на відвід від адвоката, права на обвинувачення та інші важливі права [42, с. 19].

Іншим важливим аспектом є забезпечення відповідальності за воєнні злочини. Це включає в себе здійснення розслідування та проведення судових процесів проти відповідальних осіб. Для цього необхідно мати належний доказовий матеріал, який забезпечить доведення вини.

Одним з найбільш відомих міжнародних кримінальних судів є Міжнародний кримінальний суд (МКС). МКС було створено у 2002 році для розслідування та проведення судових процесів проти відповідальних осіб за такі злочини, як геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини. Однак, МКС зіткнувся з багатьма викликами та проблемами, зокрема щодо фінансування та підтримки державами-членами.

Іншим відомим міжнародним кримінальним судом є Міжнародний трибунал з бивуаку (МТБ). МТБ було створено в 1995 році з метою розслідування та проведення судових процесів проти відповідальних осіб за воєнні злочини, які сталися під час війни у колишній Югославії. Трибунал здійснив кілька значних досягнень, таких як засудження Генерала Ратко Младіча за злочини проти людяності та воєнні злочини [43, с. 40].

Іншим міжнародним кримінальним судом є Спеціальний суд з Сьєрра-Леоне (СССЛ). СССР було створено в 2002 році з метою розслідування та проведення судових процесів проти відповідальних осіб за воєнні злочини, які сталися під час громадянської війни в Сьєрра-Леоне. СССР здійснив кілька значних досягнень, таких як засудження Чарльза Тейлора за злочини проти людяності та воєнні злочини.

Однак, навіть у випадку, коли міжнародний кримінальний суд чітко дотримується права на справедливий судовий розгляд, проведення судових процесів проти відповідальних осіб за воєнні злочини може стати викликом. Це пов'язано з великою кількістю свідків, довідок, доказів, що потрібні для доведення вини відповідальних осіб.

Крім того, існує питання про те, які саме воєнні злочини можуть бути розглянуті міжнародними кримінальними судами та трибуналами. Зокрема, у випадку воєнних злочинів, які сталися в рамках внутрішнього конфлікту,

існує питання про те, чи може бути застосоване міжнародне гуманітарне право. Наприклад, в Судані міжнародний кримінальний суд не мав повноважень для розгляду військових злочинів, які сталися під час внутрішнього конфлікту в регіоні Дарфур.

Також, питання може виникнути про те, яка юрисдикція буде здійснюватись у випадку, коли відповідальна особа знаходиться в іншій країні, яка не бере участь у міжнародному кримінальному суді або трибуналі [44, с. 13].

На завершення, можна зазначити, що практика міжнародних кримінальних судів та трибуналів щодо розгляду складу воєнних злочинів з порушення права на справедливий судовий розгляд є досить складною та вимагає багато ресурсів. Однак, дотримання права на справедливий судовий розгляд є надзвичайно важливим для забезпечення правопорядку та захисту прав людини в міжнародному співтоваристві.

Тому, необхідно продовжувати розвивати механізми міжнародного правосуддя для забезпечення ефективного розгляду воєнних злочинів та порушень прав людини. До цього можуть бути залучені різні актори, такі як міжнародні трибунали, національні суди, правозахисні організації та інші. Наприклад, одним з механізмів є залучення національних судів до розгляду воєнних злочинів. Міжнародні кримінальні суди та трибунали можуть співпрацювати з національними судами та надавати їм необхідну допомогу та підтримку для проведення розслідування та судового розгляду воєнних злочинів.

Також, необхідно продовжувати розвивати міжнародний правовий режим, який забезпечує захист прав людини та накладає відповідальність за їх порушення. До такого режиму можуть бути включені механізми взаємодії між різними міжнародними органами, а також національними судами та правозахисними організаціями.

Крім того, важливо забезпечити підтримку для жертв воєнних злочинів та порушень прав людини. Це може включати в себе надання правової допомоги, психологічну та медичну допомогу, а також інші види підтримки.

Узагальнюючи, можна зазначити, що практика міжнародних кримінальних судів та трибуналів щодо розгляду складу воєнних злочинів з порушення права на справедливий судовий розгляд є важливим елементом забезпечення правопорядку та захисту прав людини. Однак, необхідно продовжувати розвивати та вдосконалювати ці механізми для того, щоб забезпечити їх більшу ефективність та доступність для жертв воєнних злочинів та порушень прав людини. Також, важливо забезпечити підтримку та захист жертв цих злочинів, а також забезпечити їм доступ до правосуддя та відшкодування.

На міжнародній арені, міжнародні кримінальні суди та трибунали зіграли важливу роль у розгляді воєнних злочинів та порушень прав людини. Однак, національні суди також можуть забезпечити ефективний розгляд цих злочинів та порушень. У таких випадках, міжнародні кримінальні суди та трибунали можуть надавати підтримку та допомогу національним судам у проведенні розслідування та судового розгляду цих злочинів.

Одним із прикладів такої співпраці може бути Міжнародний кримінальний суд (МКС) та національні суди. Згідно з Римським статутом, національні суди мають право розглядати воєнні злочини, злочини проти людяності та злочини проти миру. У той же час, якщо національні суди не можуть або не бажають забезпечити ефективний розгляд цих злочинів, МКС може взяти на себе компетенцію щодо їх розгляду.

Наслідки воєнних злочинів та порушень прав людини можуть бути дуже серйозними. Жертви таких злочинів можуть стати бездомними, втратити членів сім'ї, стати інвалідами або відчувати психологічну травму на все життя. Тому, надання допомоги та захисту жертвам є надзвичайно важливим.

Одним зі засобів захисту прав людини та жертв воєнних злочинів є міжнародна гуманітарна допомога. Міжнародні організації та гуманітарні організації надають матеріальну та медичну допомогу жертвам воєн та порушень прав людини. Однак, надання такої допомоги може бути обмежене внаслідок конфліктів, доступу до зони конфлікту або недостатньої фінансової підтримки.

Також, важливо забезпечити жертвам воєнних злочинів та порушень прав людини доступ до правосуддя та відшкодування. Механізми міжнародного права можуть забезпечити жертвам доступ до розгляду їхніх справ та відшкодування збитків. Одним із механізмів може бути Міжнародний резервний фонд ООН для жертв тортури, який надає фінансову підтримку жертвам тортури та їхнім родинам.

Навіть при наявності міжнародних механізмів захисту прав людини та розгляду воєнних злочинів, існують проблеми їхньої ефективності та доступності. Наприклад, Міжнародний кримінальний суд не може розглядати всі випадки воєнних злочинів, тому що не всі країни ратифікували Римський статут, який є основою його діяльності. Крім того, існує проблема недостатньої співпраці з деякими державами у забезпеченні затримання та передачі підозрюваних та обвинувачених.

Також, нерідко стається, що воєнні злочинці та порушники прав людини використовують юридичні засоби, щоб уникнути карного переслідування. Наприклад, вони можуть користуватись імунітетом державних посадовців або аргументувати, що діяли на підставі наказу або в інтересах державної безпеки.

Крім того, важливо забезпечити підтримку та захист для свідків та підозрюваних під час проведення розслідувань та судових процесів. Наприклад, можуть бути використані спеціальні заходи захисту свідків, які допоможуть їм відчувати себе безпечніше та зменшити ризик страху та тиску на них з боку підозрюваних або їхніх прихильників.

У підсумку, практика міжнародних кримінальних судів та трибуналів щодо розгляду складу воєнних злочинів та порушень права на справедливий судовий розгляд є надзвичайно важливою для захисту прав людини та жертв війн. Однак, існує проблема недостатньої доступності та ефективності міжнародних механізмів захисту, а також проблеми недостатньої співпраці деяких держав у забезпеченні карного переслідування військових злочинців та порушників прав людини. Ці проблеми потребують подальшого вивчення та розв'язання з метою забезпечення більш ефективного та справедливого захисту прав людини та жертв війн [45].

Для покращення ситуації можуть бути запропоновані різні заходи, зокрема:

- Підвищення свідомості про міжнародне право, права людини та міжнародні механізми захисту серед населення та правоохоронних органів.
- Забезпечення підвищеної співпраці між різними державами у забезпеченні затримання та передачі підозрюваних та обвинувачених.
- Підвищення ефективності міжнародних судів та трибуналів, зокрема, шляхом спрощення процедур та зменшення бюрократичних перешкод.
- Запровадження спеціальних заходів захисту для свідків та підозрюваних, що допоможуть забезпечити їх безпеку та зменшити ризик страху та тиску на них з боку підозрюваних або їхніх прихильників.
- Підвищення ефективності національних систем карного правосуддя та сприяння їх співпраці з міжнародними судами та трибуналами.
- Розробка та запровадження більш ефективних механізмів захисту прав жертв війн та злочинів проти людства.

3.2. Аналіз внутрішньодержавної практики щодо порушення права на справедливий судовий розгляд із урахування воєнного стану

Україна переживає складний період своєї історії, пов'язаний з воєнним конфліктом на Донбасі. Ця війна має не лише військову, але й політичну та правову складові. Однією з проблем, які виникають у зв'язку зі збройним конфліктом, є порушення права на справедливий судовий розгляд.

Аналіз внутрішньодержавної практики України показує, що порушення права на справедливий судовий розгляд сталися через низку причин. Першою з них є відсутність ефективного механізму захисту прав та інтересів громадян на тимчасово окупованих територіях. Це стосується як цивільних осіб, так і військовослужбовців [46, с. 17].

Другою причиною є недостатня кваліфікація суддів та їх вплив на судовий процес. Часто військові суди засуджують людей без достатньої доказової бази, або надають недостатньої уваги захисту прав інших сторін у судовому процесі.

Третьою причиною є збройний конфлікт, який змушує судову систему працювати в умовах високої напруженості та забезпечувати безпеку суддів та інших учасників судового процесу. Це може впливати на процес судового розгляду та може призводити до порушень прав.

Зважаючи на ці проблеми, необхідно прийняти кроки для поліпшення внутрішньодержавної практики України щодо захисту права на справедливий судовий розгляд. Першим кроком може бути забезпечення ефективного механізму захисту прав на тимчасово окупованих територіях, зокрема, шляхом створення спеціальних механізмів, які забезпечуватимуть захист прав та інтересів громадян у цих умовах. Для цього необхідно співпрацювати з міжнародними організаціями, які мають досвід у роботі зі схожими проблемами.

Другим кроком може бути підвищення кваліфікації суддів та забезпечення незалежності судової системи. Для цього необхідно забезпечити доступ до професійного навчання та підвищення кваліфікації

для суддів, а також забезпечити відповідні умови роботи для суддів та інших працівників судової системи [47, с. 19].

Третім кроком може бути забезпечення безпеки суддів та інших учасників судового процесу, що працюють у складних умовах збройного конфлікту. Для цього можна створити спеціальні умови для роботи судової системи на тимчасово окупованих територіях, зокрема, забезпечивши додаткову охорону та безпеку для суддів та інших учасників судового процесу.

Однак, для досягнення ефективних результатів, необхідно також забезпечити дотримання закону та створити сприятливі умови для розвитку правової культури в Україні. Для цього можна проводити інформаційну роботу з населенням, забезпечуючи доступність інформації про права та обов'язки громадян, а також процес судового розгляду.

Отже, аналіз внутрішньодержавної практики України щодо порушення права на справедливий судовий розгляд із урахуванням війни в Україні свідчить про необхідність додаткових заходів для забезпечення права на справедливий судовий розгляд в умовах збройного конфлікту. На сьогоднішній день в Україні вже реалізовано деякі кроки для покращення ситуації, але багато ще залишається зробити.

Необхідно враховувати, що право на справедливий судовий розгляд є одним з основних принципів правової держави, який гарантує захист прав та свобод людини і громадянина. Умови збройного конфлікту можуть значно ускладнювати його забезпечення, тому необхідно діяти швидко та ефективно, аби забезпечити захист прав громадян та недопущення порушення закону.

Один з головних проблем у забезпеченні права на справедливий судовий розгляд в умовах війни в Україні - це висока навантаженість на судову систему. Зокрема, відсутність ефективної системи альтернативного врегулювання спорів, а також недостатньої кількості суддів і судових установ, що працюють у зоні конфлікту, призводить до значних затримок у судових розглядах, а іноді і до їх відміни [48].

Крім того, в умовах війни підвищується ризик впливу збройних формувань або інших неправомірних структур на судові рішення, що призводить до порушення принципу незалежності суддівської влади. В цьому контексті, важливими є заходи, спрямовані на забезпечення незалежності судів від будь-якого зовнішнього впливу.

Законодавство України містить низку норм, які мають сприяти забезпеченню права на справедливий судовий розгляд в умовах війни. Зокрема, введено процедуру швидкого розгляду справ, яка дозволяє прискорити судовий процес у випадках, коли від цього залежить життя та здоров'я людини. Також у законодавство внесено зміни, які передбачають захист прав людини на вільний доступ до суду та право на правову допомогу від кваліфікованих юристів.

Однак, необхідною є більш активна робота з покращення судової системи в умовах війни, зокрема, збільшення кількості суддів та судових установ у зонах конфлікту, забезпечення їх матеріально-технічної бази, а також проведення курсів підвищення кваліфікації для суддів та інших працівників правосуддя. Крім того, потрібно підвищувати обізнаність населення про їх права та процедуру доступу до суду, а також забезпечувати належний рівень захисту прав людини в умовах війни.

Наголошується на тому, що забезпечення права на справедливий судовий розгляд є важливим елементом захисту прав людини в умовах війни. Для цього потрібно забезпечувати ефективну роботу судової системи, зокрема, забезпечення незалежності судів, проведення курсів підвищення кваліфікації для суддів та інших працівників правосуддя, збільшення кількості суддів та судових установ в зонах конфлікту, а також підвищення обізнаності населення про їх права та процедуру доступу до суду.

Наслідком таких заходів буде зниження кількості порушень прав людини у зоні конфлікту та покращення довіри громадян до судової системи. Забезпечення права на справедливий судовий розгляд є важливим елементом

будь-якої демократичної держави, а в умовах війни воно має особливу важливість, оскільки залежить від цього життя та здоров'я багатьох людей.

Важливо також звернути увагу на проблему впливу політики на судову систему в умовах війни. Політичний тиск на судову владу та зміна її рішень з метою досягнення політичних цілей є неприйнятним і порушує принципи демократії та правової держави. Тому необхідно забезпечувати незалежність судів та рішень, які приймаються у судових процесах [49].

Законодавчі та організаційні заходи, спрямовані на забезпечення права на справедливий судовий розгляд в умовах війни, мають бути підтримані на всіх рівнях влади. Необхідно підтримувати тісний діалог між органами влади, правозахисними організаціями та громадськістю для забезпечення найбільш ефективних заходів захисту прав людини в умовах війни.

Загалом, важливо забезпечувати дотримання принципів правової держави та захисту прав людини в умовах війни, включаючи право на справедливий судовий розгляд. Для цього необхідно забезпечувати ефективну роботу судової системи, збільшення кількості суддів та судових установ, підвищення кваліфікації працівників правосуддя, забезпечення незалежності судів та відмови від політичного впливу на судову владу. Тільки таким чином можна забезпечити ефективний захист прав людини в умовах війни.

Також необхідно звернути увагу на необхідність реформування судової системи в Україні. У рамках реформи необхідно забезпечити розвиток судової інфраструктури, включаючи реконструкцію та будівництво нових судових будівель, підвищення кваліфікації працівників правосуддя та вдосконалення судової процедури. Крім того, потрібно забезпечити підвищення заробітної плати суддів та інших працівників правосуддя з метою збільшення їх мотивації та зменшення ризику корупції [50].

Найважливіше у реформуванні судової системи є забезпечення незалежності суддів та судової влади від впливу політики та інших впливових осіб. Для цього необхідно забезпечувати ефективний механізм

дисциплінарної відповідальності за порушення суддями етичних норм, проводити регулярні перевірки на корупцію та інші правопорушення, а також забезпечувати максимальну відкритість та прозорість у роботі судів.

Уряд та парламент також мають взяти на себе відповідальність за забезпечення права на справедливий судовий розгляд в умовах війни. Вони повинні розробити та прийняти необхідні законодавчі акти, які будуть забезпечувати ефективну діяльність судової системи та забезпечувати захист прав людини в умовах війни.

Отже, аналіз внутрішньодержавної практики України щодо порушення права на справедливий судовий розгляд із урахування війни в Україні показує на необхідність проведення комплексних заходів з підвищення ефективності судової системи, забезпечення незалежності суддів та судової влади, а також створення сприятливих умов для захисту прав людини в умовах війни. Це є важливим кроком на шляху до забезпечення демократії, правової державності та захисту прав людини в Україні. Необхідно звернути увагу на цю проблему та підтримати реформування судової системи, що дозволить досягти більш високого рівня захисту прав людини та забезпечити ефективність судової системи в Україні.

На жаль, війна в Україні продовжується, тому необхідність у забезпеченні права на справедливий судовий розгляд залишається актуальною. Це особливо важливо у зоні бойових дій, де населення зазнає значних труднощів та порушень прав людини.

Для забезпечення справедливого судового розгляду у зоні конфлікту важливо забезпечити належну підтримку та охорону прав людини, а також забезпечити прозорість та відкритість судових процесів. Необхідно дбати про те, щоб судді та інші працівники правосуддя в зоні бойових дій не були під тиском з боку воєнних чи політичних структур, що може позначитися на якості їхньої роботи.

Також важливо забезпечувати доступ до судових процесів у зоні конфлікту для всіх громадян, у тому числі і для тих, хто зазнає переслідувань

за політичні чи інші переконання. Необхідно забезпечувати можливість участі у судовому процесі та захисту своїх прав, незалежно від політичних, етнічних та інших ознак.

Отже, забезпечення права на справедливий судовий розгляд в умовах війни в Україні залишається важливою проблемою. Для її вирішення необхідно проводити комплексні заходи з підвищення ефективності судової системи, забезпечення незалежності та безпеки працівників правосуддя, проведення освітніх кампаній для громадян та забезпечення доступу до судових процесів у зоні конфлікту. Тільки в такий спосіб можна забезпечити захист прав людини

Крім того, необхідно забезпечувати ефективний механізм контролю за діяльністю правоохоронних органів у зоні конфлікту, щоб уникнути можливого зловживання владою та порушень прав людини. Також важливо розвивати міжнародне співробітництво та залучати міжнародних експертів для підвищення якості судових процесів та забезпечення дотримання міжнародних стандартів.

Крім того, слід звернути увагу на необхідність забезпечення моральної та матеріальної підтримки для жертв війни та порушень прав людини. Це може бути включення їхніх прав та інтересів у судові процеси, а також надання психологічної та медичної допомоги.

Україна повинна дотримуватися міжнародних стандартів у галузі захисту прав людини та забезпечення справедливого судового розгляду. Це не тільки важливо для забезпечення прав людини та розвитку демократії в країні, але й для підвищення довіри до судової системи та зміцнення правової держави в Україні.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було виявлено, що право на справедливий суд є невід'ємною частиною прав людини та є гарантованим різними міжнародними документами та резолюціями. Зокрема, міжнародні гуманітарні норми та правила забезпечують право на справедливий суд в контексті військових конфліктів. Однак, практика показує, що воєнні дії часто призводять до порушення права на справедливий суд, що є серйозним військовим злочином.

Основними причинами порушення права на справедливий суд в контексті військових конфліктів є знищення або затримання суддів та інших представників правосуддя, знищення судових будівель та архівів, тиснення на суддів та заборона доступу до суду.

Дослідження показує, що міжнародні кримінальні трибунали та інші міжнародні механізми є важливими інструментами у боротьбі з порушенням права на справедливий суд в контексті військових конфліктів. Вони не тільки забезпечують правосуддя для жертв таких порушень, але й встановлюють відповідальність за злочини, пов'язані з порушенням права на справедливий суд.

Отже, можна зробити висновок, що порушення права на справедливий суд в контексті військових конфліктів є серйозним військовим злочином, який підлягає кримінальній відповідальності в рамках міжнародного кримінального права. Розгляд справ про порушення права на справедливий суд відіграє важливу роль у забезпеченні правосуддя та реабілітації віктимів, а також у запобіганні подібним порушенням у майбутньому. Тому важливо продовжувати розвивати міжнародні механізми, які борються з воєнними злочинами та порушеннями прав людини, зокрема, у забезпеченні права на справедливий суд.

Також дослідження вказує на необхідність зміни підходу до дослідження воєнних злочинів, зокрема, у забезпеченні права на

справедливий суд. Слід більше уваги приділяти не лише самим злочинам, але й їх наслідкам та впливу на жертв та суспільство в цілому. Такий підхід дозволить зробити більш повну та комплексну оцінку злочинів, забезпечити кращу захист прав людини та більш ефективну боротьбу зі воєнними злочинами та порушеннями прав людини.

Отже, результати дослідження підтверджують, що порушення права на справедливий суд в контексті військових конфліктів є серйозним воєнним злочином, який вимагає ефективних заходів у боротьбі з ним. Для цього необхідно продовжувати розвивати міжнародні механізми захисту прав людини та змінювати підхід до дослідження воєнних злочинів з урахуванням їх наслідків та впливу на жертв та суспільство в цілому.

Крім того, важливо забезпечити, щоб відповідні національні закони та нормативні акти відповідали міжнародним стандартам, що стосуються права на справедливий суд, і включали ефективні механізми для захисту цього права. Необхідно також забезпечувати високий рівень кваліфікації суддів, адвокатів та інших учасників правосуддя, які займаються справами, пов'язаними з військовими конфліктами, та забезпечувати їм доступ до необхідних ресурсів та інструментів для ефективного виконання своїх обов'язків.

У цілому, дослідження підтверджує, що право на справедливий суд є одним із основних принципів міжнародного права, яке має бути захищене у будь-яких обставинах, в тому числі військових конфліктах. Порушення цього права, як встановлено у дослідженні, є серйозним воєнним злочином, який повинен бути засуджений та притягнути до відповідальності винних осіб. Тому, для забезпечення справедливості та захисту прав людини, необхідно продовжувати працювати над підвищенням ефективності міжнародних механізмів захисту прав людини та забезпечувати відповідність національних законів міжнародним стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельцер Н. Международное гуманитарное право. Общий курс.: В. – МККК. 2017. – 419 с.
2. Рабцевич О.И. Право на справедливое судебное разбирательство: междуна-родное и внутригосударственное правовое регулирование. – Леке-Книга, 2005. – 318 с.
3. Howard S. Levie, Prisoners of War in International Armed Conflict, International Law Studies, U.S. Naval War College, Vol. 59, 1978, 529 p. URL: <https://digitalcommons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1929&context=ils>
4. Bryan A. Garner, Black's Law Dictionary, 11th. // [ed. by Bryan A. Garner, Brian Barner]. – P: Thomson West, 2019, 2110 p.
5. Dörmann K. Elements of war crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court: sources and commentary / K. Dörmann. – Cambridge, Cambridge University Press, 2003. – 524 p.
6. Женевская конвенция об обращении с военнопленными от 27.07.1929 р. Wikisource. URL: [https://ru.wikisource.org/wiki/Женевская_конвенция_об_обращении_с_военнопленными_\(1929\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Женевская_конвенция_об_обращении_с_военнопленными_(1929))
7. J. M. Henckaerts Customary International Humanitarian Law, Cambridge University Press, Cambridge, V. 1: Rules, 2005, 628 p. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrceng.pdf>
8. ICRC, Annual Report 1970, ICRC, Geneva 1971, Library of International Committee of the Red Cross. URL: https://library.icrc.org/library/docs/DOC/RA_1970_ENG.pdf
9. Geneva Convention (III) on Prisoners of War, 1949 and its commentary, International Committee of the Red Cross. URL: <https://ihldatabases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=77CB9983BE01D004C12563CD002D6B3E&action=openDocument>

10. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року: Міжнародний документ від 12.08.1949 р. № 995_154. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
11. Принцип «Non bis in idem». Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Non_bis_in_idem
12. Langford I. Fair Trial: The History of an Idea, *Journal of Human Rights*, 2009. – 37-52 p.
13. Dworkin R., Perry M., The Problem of Secular Sacredness. *Human Rights Foundationalism*, 2006. – 235–256 pp.
14. Практический словарь гуманитарного права. URL: <https://slovargumanitarnogo-prava.org/content/article/4/voennoe-prestuplenie-prestuplenie-protivchelovechnosti/>
15. Римський статут міжнародного кримінального суду: Міжнародний документ від 17.07.1998 р. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
16. Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction. PROSECUTOR v. DUSKO TADIC a/k/a «DULE» 1995. URL: <https://iow.eui.eu/wp-content/uploads/sites/28/2016/04/HR-02-dAspremont-Tadic-Case.pdf>
17. Case No.: IT-96-23&IT96 23/1 A. Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic 2002. URL: <https://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/kun-aj020612e.pdf>
18. Case No.: IT-94-1-A. PROSECUTOR v. DU [KO TADI] 1999. Legacy website of the ICTY | TPIY | MKSJ. URL: <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>
19. Элементы преступлений. Международный уголовный суд 2011. Официально-информационный ресурс Организации Объединенных Наций. URL: https://www.un.org/ru/documents/rules/icc_elements.pdf
20. Актуальні дослідження правової та історичної науки: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції // Збірник тез доповідей, 7 лютого 2019 р.: Тернопіль, 2019. – Вип. 9. – 98 с.

21. Крымский процесс: проблемы соблюдения стандартов справедливого правосудия в политически мотивированных делах: [доклад] / [С. В. Бурова, С. А. Зайца, С. Остафи, Д. Свиридовой, М. Ясенівської, Т. Печончик] ; отв. ред. Д. Свиридовой. – К.: КБЦ, 2018. – 78 с.
22. Метцель М. «Глава Крыма предложил поступать с диверсантами как фермеры с воронами». Цифровая медиаплатформа ВГТРК: Вести.ru. URL: <https://www.vesti.ru/article/1587520>
23. «Суди «ДНР» виносили смертні вироки». Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні». URL: <https://khp.org/1598611578>
24. Миллер К. Добрынин С. Крутов М. Палачи Славянска: [статья] / [Миллер К., Добрынин С., Крутов М. и др.]; отв. ред. С. Гуттерман, К. Шрек. Новостной сайт. Радио свобода, 2020. URL: <https://www.svoboda.org/a/30743233.html>
25. Судочинство» в окремих районах сходу України (аналітичний огляд ситуації на тимчасово окупованому Донбасі у 2014-2018 роках) Centre of Policy and Legal Reform. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/20142018-140144909>
26. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали аварії корабля, зі складу збройних сил на морі Міжнародний документ від 12.08.1949 р. № 995_152. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text
27. Geneva Convention (IV) on Civilians, 1949 and its commentary, International Committee of the Red Cross. URL: <https://ihldatabases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=AE2D398352C5B028C12563CD002D6B5C&action=openDocument>
28. Додатковий протокол до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I): Міжнародний документ від 12.08.1949 р. № 995_199. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

29. Додатковий протокол до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II): Міжнародний документ від 12.08.1949 р. № 995_200. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
30. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених та хворих у діючих арміях: Міжнародний документ від 12.08.1949 р. № 995_151. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
31. База даних по МГП. Онлайн-версія дослідження МККК «Обычное международное гуманитарное право». URL: https://ihldatabases.icrc.org/customary-ihl/ukr/docs/v1_rul_rule107
32. Коваль Д. О., Авраменко Р. О. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних у контексті збройного конфлікту на Донбасі / Д. О. Коваль, Р. О. Авраменко. - Київ: ГО Truth Hounds; Одеса: Фенікс, 2019. – 36 с.
33. Case No.: IT-04-74-T. THE PROSECUTOR v. Jadranko PRLIĆ Bruno STOJIĆ Slobodan PRALJAK Milivoj PETKOVIĆ Valentin ĆORIĆ Berislav PUŠIĆ 2013. Legal Tools Database. URL: <https://www.legaltools.org/doc/2daa33/pdf>
34. International Criminal Court, Trial Chamber III, No.: ICC-01/05-01/08, Situation in the Central African Republic in the case of the Prosecutor v. JeanPierre Bemba Gombo 2016. Site of ICC, CourtRecords. URL: https://www.icccpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2016_02238.PDF
35. International Criminal Court, No.: ICC-01/04-01/07, Situation in The Democratic Republic Of The Congo In The Case Of The Prosecutor v. Germain 88 Katanga and Mathieu Ngudjolo Chu 2008. Legal Tools Database. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/67a9ec/pdf>
36. Case No.: 27. Trial of Captain Eitaro Shinohara and Two Others, Australian Military Court, Rabaul 1946. Legal Tools Database. URL: <https://www.legaltools.org/doc/270cc0/pdf/>

37. Case No. 001/18-07-2007 ECCC/TC. Prosecutor v. KAING Guek Eav alias Duch, Trial Chamber, Judgement. Refworld Database. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECCC,4c56ccfb2.html>
38. Муткорт: практичне вивчення міжнародного гуманітарного права: [навч. посіб.] / [С. Буров, М. Єлігулашвілі, А. Кориневич, І. Марчук, М. Тимофєєв]; під ред. Д. Свиридової, О. Семенюк. – Київ, 2020. – 113 с.
39. Теорія та практика міжнародного кримінального права: підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О.; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. – Одеса: Фенікс, 2017. – 582 с.
40. Принципы международного уголовного права Г. Верле: учебник / Герхард Верле; пер. с англ. С. В. Саяпина. – О. Фенікс; М. : ТрансЛит, 2011. – 910 с.
41. The Almelo Trial, Trial of Otto Sandrock and Three Others, Case No. 3, Law Reports of Trials of War Criminals, Vol. 1 at 35 (British Military Court, Nov. 26, 1945). WorldCourts: International Case Law Database URL: http://www.worldcourts.com/imt/eng/decisions/1945.11.26_United_Kingdom_v_Sandrock.htm
42. Case № 2. The Dostler case. Trial of General Anton Dostler, Commander of the 75th German Army Corps, US Military Commission, Rome, Oct. 8-12, 1945. Legal Tools Database. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/18b20e/pdf>
43. Case № 25. Trial of Lieutenant-General Shigeru Sawada and Three Others, US Military Commission, Shanghai, 1946. Legal Tools Database. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/e4ecf8/pdf/89>
44. Case № 32. Trial of Lieutenant General Harukei Isayama and Seven Other, US Military Commission, Shanghai, 1946. Legal Tools Database URL: <https://www.legal-tools.org/doc/28f905/pdf/>
45. United States v Altsoetter et al. (The Justice Case), Case № 3, Military Tribunal III, 3 Nuremberg Subsequent Proceedings 1947. Database. URL: <https://www.law.umich.edu/facultyhome/drwcasebook/Documents/Documents/United%20States%20v.%20Joseph%20Alstoetter.pdf>

46. Co-Prosecutors v. Nuon, Case 002, (ECCC TC, 2012). WorldCourts: International Case Law Database URL: <http://www.worldcourts.com/eccc/eng/2011.htm>
47. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе Постоянный совет. 1321-е Пленарное заседание совета, 24 июня 2021 года. The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Database. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/497194.pdf>
48. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктами в Україні квітень 2014 – квітень 2020. Неофіційний переклад оригінального документу, написаного англійською мовою. UN Human Rights Office - OHCHR. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Ukraineadmin-justice-conflict-related-cases-ukr.pdf>
49. Балух В. Г. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Балух_Володимир_Григорович
50. Панов Е. А. Правозащитный центр «МЕМОРИАЛ». URL: <https://memohrc.org/ru/defendants/panov-evgeniy-aleksandrovich>
51. Чийгоз Ахтем Зейтуллаевич. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Чийгоз_Ахтем_Зейтуллаевич#cite_note-16